

Дручек О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Сорокін В.М.,

курсант курсу №4 факультету
забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ - ФЕНОМЕН ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ

В історії України ХХ ст. історія Української повстанської армії (УПА) посідає досить помітне місце. Дискусії довкола того, яке спрямування мала діяльність УПА та її політичного проводу під час радянсько-німецької війни, тривають і до сьогодні. У роки незалежності України значний внесок у розвиток досліджень історії ОУН-УПА зробили П. Гай-Нижник [1, 2], П. Іванишин [3], В. Ухач [4, 5], Л. Шипілов [6] та ін. дослідники, чії праці характеризуються наявністю широкої документальної бази та нових оцінок, що дозволяють з'ясувати окремі аспекти діяльності ОУН-УПА.

Наразі діяльність ОУН-УПА визнається одним із феноменів українського національно-визвольного руху, яскравим проявом боротьби українського народу за незалежність.

Процес становлення УПА мав складну внутрішню динаміку та проходив через кілька визначальних етапів. Перші збройні загони почали створюватися восени 1942 р. переважно на Поліссі під проводом провідних діячів визвольного руху. Початковий період характеризувався переважно захисною стратегією, спрямованою на убезпечення місцевого українського населення від репресій та примусових мобілізацій з боку окупаційних режимів [7].

Принципово важливим моментом у генезі повстанського руху став перехід від локальних збройних формувань до системної військової структури. Цей процес передбачав не лише нарощування військового потенціалу, а й розбудову складної організаційної мережі, яка включала розвідувальні, пропагандистські, господарчі та медичні підрозділи. Повстанська армія поступово набувала рис регулярної військової формації з власною ієрархією, системою підготовки та бойового забезпечення.

Ідеологічне підґрунтя руху становила концепція боротьби за незалежну соборну українську державу, яка не визнавала легітимності жодного з окупаційних режимів. Повстанці послідовно дотримувалися принципу непримиренності до будь-яких форм окупації, що унеможливило компроміси та співпрацю з ворожими силами [1, с. 65-66].

Чисельність УПА постійно змінювалася залежно від воєнно-політичної ситуації. За різними дослідженнями, максимальна чисельність повстанських загонів досягала 100-150 тисяч осіб, хоча точні статистичні дані є предметом наукових дискусій. Важливо розуміти, що йшлося не лише про безпосередньо озброєних бійців, а й про широку мережу підтримки, яка включала зв'язкових, медиків, господарників та інформаторів.

Міжнародний контекст боротьби повстанців виявився надзвичайно складним. Опинившись між двома тоталітарними режимами – сталінським радянським союзом та нацистською Німеччиною, повстанці змушені були вести багатовекторну боротьбу, демонструючи неабияку стратегічну гнучкість та адаптивність. Особливо драматичним періодом стали повоєнні роки, коли УПА фактично самотужки протистояла радянській репресивній машині, продовжуючи збройний опір аж до середини п'ятдесятих років минулого століття.

Внутрішня організація повстанських підрозділів базувалася на принципах суворої дисципліни, взаємної підтримки та беззастережної відданості визвольній справі. Кожен учасник руху розумів, що боротьба провадиться не лише задля фізичного спротиву, а й задля збереження національної ідентичності, культури та прагнення до державної незалежності.

УПА мала розгалужену мережу підпільних друкарень, через які поширювалися інформаційні матеріали, відозви, листівки. Ця інформаційна діяльність була не менш важливою, ніж безпосередня збройна боротьба, оскільки дозволяла формувати суспільну думку, підтримувати бойовий дух населення та протидіяти ворожій пропаганді.

Соціальна база підтримки повстанського руху формувалася переважно з сільського населення Західної України. Селяни не лише надавали притулок, харчування та медичну допомогу, а й були активними учасниками визвольної боротьби. Молодь, інтелігенція, духовенство – всі верстви суспільства були залучені до підтримки визвольного руху різною мірою.

Таким чином, формування та боротьба УПА за незалежну соборну Україну є складним, багатогранним процесом, що відображав глибинні прагнення українського народу до державної незалежності. Повстанська армія стала унікальним феноменом визвольного руху, який не лише чинив збройний опір окупантам, але й утверджував саму ідею українського державотворення в надзвичайно складних історичних обставинах.

Список використаних джерел:

1. Гай-Нижник П.П. «Тільки вповні Суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові свободне життя» (яку державну

модель прагла створити ОУН(б) у 1941–1943 рр.). *Гілея*. 2015. Вип. 97 (№ 6). С. 61–71.

2. Гай-Нижник П. Відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. *Держава у теорії і практиці українського націоналізму*: матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції (Івано-Франківськ, 26–27 червня 2015 р). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 52–67

3. Іванишин П. Ідеологічні основи української державності: проблеми вибору. *Бандерівські читання*. Матеріали перших та других Бандерівських читань / Упор.: Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 94–107.

4. Ухач В. Етапи та особливості правового визнання боротьби УПА за незалежну Україну в національному законодавстві (До 80-чя утворення Української Повстанської армії). *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 4. С. 24-29. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1491>. (дата звернення 10.02.2025).

5. Ухач В.З. Правова оцінка боротьби УПА у світлі національного законодавства. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції та новації: збірник матер. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція»* www.legalactivity.com.ua/, м. Київ, 5 жовтня 2017 р. Тези наукових доповідей. Київ–Тернопіль: ВЦП «Економічна думка», 2017. С. 125-131.

6. Шипілов Л. УССД: конституційно-правові аспекти. Бандерівські читання. Матеріали перших та других Бандерівських читань / Упор.:Т. Бойко, Ю. Сиротюк. Київ – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. С. 147–162.

7. Літопис УПА. Серія "Бібліотека" / упоряд. В. Мороз. Торонто-Львів, 2001. 356 с.